

	Francotyp · Hasler · Postalia · Komusina · Neopost	Dé vereniging voor de verzamelaar van frankeerstempels!
	Telefrank · Universal · Krag · Pitney-Bowes · Frama	
Redacteur algemeen: P.L. Janssen, janssen.oosterhout@ziggo.nl	Redacteur stempelnieuws: H. Smoor, h.smoor9@upcmail.nl	

	Uitnodiging voor de bijeenkomst op zaterdag 13 juni 2026 te Oosterhout	
---	---	---

Tuincafé Floraliapark, Beneluxweg 63, 4904 SJ Oosterhout.

Het bestuur hoopt op een grote opkomst, veel ruilmateriaal en een zonnetje, zodat we wellicht op het terras kunnen zitten met zijn allen.

U kunt uw consumpties alleen betalen door te pinnen of met munten uit de wisselautomaat.

[Peter Janssen, secretaris Frankeerstempel.nl]

<p align="center">Verslag van de bijeenkomst, tevens jaarvergadering op zaterdag 7 maart 2026 in Alphen aan den Rijn</p>

We startten met de jaarvergadering en volgden daarbij onderstaande agenda:

- *Opening door de voorzitter:*
Bij de opening van deze vergadering kon de voorzitter 21 leden welkom heten, 1 lid had zich afgemeld en de heer van Vliet lag helaas in het ziekenhuis.
- *Jaarverslag van de secretaris:*
Op het jaarverslag van de secretaris waren geen aanmerkingen.
- *Jaarverslag van de penningmeester:*
Ook op het jaarverslag van de penningmeester waren na een korte toelichting geen aanmerkingen. De penningmeester zal de leden die de contributie nog niet betaald hebben apart benaderen.
- *Verslag van de kascontrolecommissie:*
De heer Meerman bracht namens deze commissie verslag uit en had geen op- of aanmerkingen. De penningmeester werd dan ook onder applaus decharge verleend.
- *Verkiezing van de nieuwe kascontrolecommissie:*
De nieuwe kascontrolecommissie zal bestaan uit de heren Bosman en Evenwel.

- *Bestuursverkiezing:*
Aftredend waren de heren van den Merkhof en Janssen, beide heren stelden zich herkiesbaar en werden onder applaus herkozen.
- *Datums bijeenkomsten 2026:*
Zaterdag 7 maart 2026 te Alphen aan den Rijn
Zaterdag 13 juni 2026 te Oosterhout
Zaterdag 19 september 2026 te ??? Het pannenkoekenhuis te Elspeet is verkocht en dus is het bestuur naarstig op zoek naar een alternatief. Tips vanuit de leden zijn van harte welkom!
Zaterdag 21 november 2026 te Alphen aan den Rijn
- *Mededelingen van het bestuur:*
 1. Met het verwerken van de verkregen verzamelingen van de heren Vermeulen en Kerkhoven is inmiddels een begin gemaakt; eerst wordt elke afdruk vergeleken met de catalogus en daarna worden de stempels ter beschikking gesteld van de leden.
Dit is een tijdrovend werk, begrip daarvoor.
 2. Gezien het teruglopend aantal leden en gestegen kosten moeten we wellicht de contributie voor 2027 verhogen. Het bestuur zal bij de bijeenkomst van november komen met een voorstel/besluit.
- *Rondvraag:*
Van de rondvraag werd geen gebruik gemaakt.
- *Uitreiking van het jubileumboek:*
In de toespraak van de voorzitter ging hij in op de wijze waarop het boek tot stand was gekomen. Hij bedankte de leden die één of meerdere artikelen hebben aangeleverd, waardoor dit jubileumboek qua inhoud beslist de moeite waard is geworden. De heren van den Merkhof en Janssen mochten hierna het eerste exemplaar in ontvangst nemen en vervolgens ontvingen de aanwezige leden het boekwerk.
De leden die niet aanwezig waren krijgen het boek thuisbezorgd.

- *Sluiting van het officiële gedeelte.*

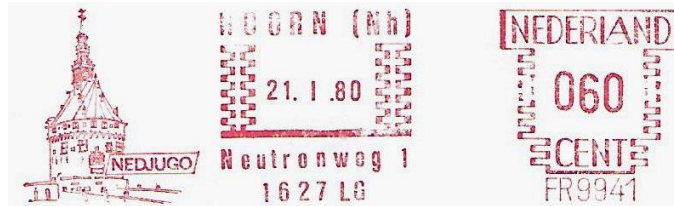
Peter Janssen
[Secretaris Frankeerstempel.nl]

Torens

deel 1: van kerktoren tot turftoren

Torens torenen overal torenhoog bovenuit en zijn daardoor blikvangers die beeldbepalend zijn voor het landschap. Een toren is een bouwwerk dat aanmerkelijk hoger is dan het breed en lang is. Een toren kan alleenstaand of met een ander gebouw verbonden zijn. Het bouwen van een toren is niet eenvoudig. Je hebt een stevige basis, de juiste materialen een goede constructie en een gedetailleerd bouwplan nodig. Ondanks deze verhoogde moeilijkheidsgraad en hogere kosten, verrezen zo'n 10.000 jaar geleden al de eerste indrukwekkende torens. Waarom bouwde men die eigenlijk? Welke voordelen had een toren boven een normaal gebouw?

De oudste toren ter wereld is een ruim 8 meter hoge kegelvormige stenen constructie in Jericho, met wanden van 1,5 m dik, die al in het Neolithicum (stenen tijdperk) gebouwd werd. De muur is bij opgravingen in de jaren '50 weer tevoorschijn gekomen. Waarom deze toren gebouwd werd is nog niet opgehelderd.

Een van de meest bekende en tot de verbeelding sprekende torens is de toren van Babel (Babylon in het Grieks), een toren die 'tot in de hemel reikte'. Het doel ervan zou zijn dat de mens niet over de hele aarde verspreid zou raken en nog maar één taal zou spreken. Deze in de Bijbel genoemde mythe is de oorsprong van wat we nu een 'Babylonische spraakverwarring' noemen.

Kerktorens

De ruim 7000 kerkgebouwen in Nederland hebben zo'n 3500 kerktorens. Dat wil niet zeggen dat de helft van alle kerken een kerktoren heeft, want sommige kerkgebouwen hebben meerdere kerktorens. Net als bij de toren van Babel symboliseert de kerktoren de verbinding tussen hemel en aarde. De hoogte symboliseert het verlangen om dichterbij het goddelijke te komen. Door torenspitsen werd dit extra benadrukt. Aangezien religie belangrijk was in de maatschappij versterkte een kerktoren niet alleen het gevoel van grootsheid en belangrijkheid van het gebedsgebouw, maar ook van de rijkdom en de macht van de kerk als instituut.

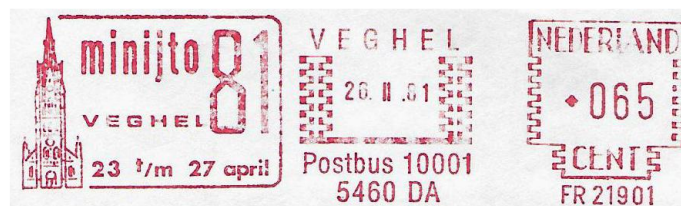

FRANKEERSTEMPEL.NL

Daarnaast was er ook een praktische functie. In de toren werden klokken opgehangen. Doordat ze hoog hangen klinkt het geluid tot ver in de omgeving. Klokkengelui geeft niet alleen de tijd aan, maar roept de mensen ook op om naar de kerkdienst te komen. Toen kerktorens er eenmaal waren, kregen ze ook een functie als uitkijkpost en als navigatiepunt voor reizigers en zeelieden.

Traditioneel hebben kerken een 'Westtoren' aan de westkant van de kerk, zoals bij de kerk van Aagtekerke. Dat hing samen met de joodse traditie, waarbij de dag begon bij zonsondergang. Er zijn ook kerken waarbij de toren op de kruising van het schip en het transept van de kerk staat. Dit wordt een 'Kruisingtoren' of 'Vieringtoren' genoemd. Voorbeelden zijn de St. Jan in Den Bosch en de St. Bavo in Haarlem. Verder zijn er volledig in het schip van de kerk geïntegreerde kerktorens en soms worden ze als aanbouw of zelfs losstaand gebouwd.

Vooraf bij Gotische kerken zie je nogal eens kleine torentjes op de kerk staan. Deze 'pinakels' zijn er niet alleen voor de versiering, maar dienen als extra gewicht op bijvoorbeeld de steunberen van de kerk, zodat die meer druk van de luchtbogen kunnen opvangen. Op de St. Lambertuskerk in Veghel zien we in de afdruk van FR 21901 aan de beide zijkanten een pinakel.

De meeste kerktorens zijn vierkant. Sommigen lopen naar boven taps toe en een enkeling, zoals de St. Janskerk in Maastricht heeft een ronde toren. De grootste verschillen tussen kerktorens zitten vaak in de torenspitsen. In Zutphen, dat zichzelf 'torenstad' noemt, kun je meerdere soorten torenspitsen bewonderen, zoals te zien is in de afdruk van PB 1680.

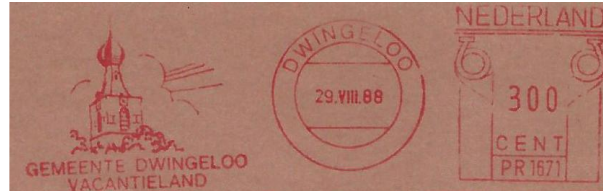
Zonder het op de spits te willen drijven noem ik een paar voorbeelden. Je had bijvoorbeeld kerktorens met gemetselde spitsen, zoals expliciet benoemd in de afdruk van de Gemeente Achtkarspelen. Afgebeeld is de in 1817 gebouwde achtzijdige spits van de Antoniuskerk in Surhuizum.

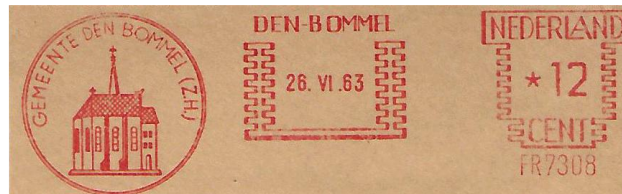

In St. Geertruid staat een kerktoren met een zgn. ingesnoerde spits. De spits wordt dan vlak boven de voet van de spits smaller. Het gaat om de rond 1300 gebouwde westtoren van de geheel uit mergel opgetrokken Sint-Gertrudiskerk.

De Hervormde kerk van Dwingeloo wordt ook wel 'de siepel' genoemd. Dat is het Drents voor ui. Als je naar de vorm van de torenspits kijkt snap je dat we hier met een ui-vormige torenspits te maken hebben.

Hele steile torenspitsen, met een hoek van meer dan 70 graden, worden naaldspitsen genoemd. Veel van dergelijke torenspitsen zijn ook ingesnoerd. In het Gemeentewapen en in het frankeerstempel van de Gemeente Den Bommel is zo'n naaldspits afgebeeld.

Er is een bekend liedje over de 'torenspits van Bommel', die 'dreef te midden van die rommel'. Gezien de brand van 1696, waarbij de 30 meter hoge torenspits verloren ging, moet dat dan het bluswater geweest zijn, want dat de afgebrande torenspits van de kerk van Zaltbommel in de nabij gelegen Maas terecht is gekomen lijkt vrij onwaarschijnlijk.

De Oldehove in Leeuwarden heeft een zgn. rommeltoren, een toren zonder spits. Deze is er nooit op gebouwd, waarschijnlijk omdat de toren scheef gezakt was en er een kromming in de kerk zat. Was dat niet gebeurd, dan was de Oldehove mogelijk de hoogste kerk in Nederland geworden.

Met enkele meters voorsprong op de Nieuwe Kerk in Delft is de hoogste kerktoren in Nederland nu de Domtoren in Utrecht. Die is om precies te zijn 112,32 meter. Het bijzondere is dat de domkerk op enige afstand staat van de domtoren. Dat komt doordat in 1674 het middenschip (dat de toren met de kerk verbond) van het kerkgebouw door een tornado dusdanig werd verwoest dat men afzag van herbouw.

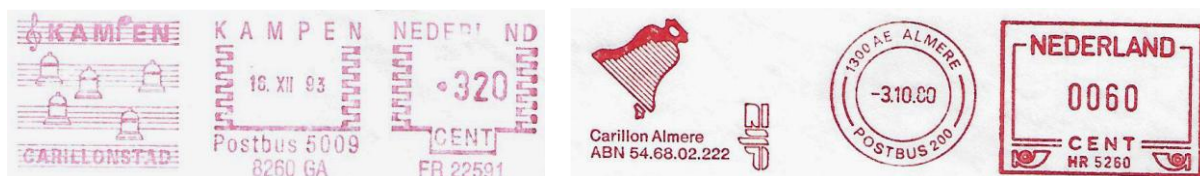
Sommige kerken hebben een voorgevel met 2 kerktorens, een zgn. dubbeltorenfront, zoals de Munsterkerk in Roermond. De beide torens zijn vaak identiek, maar hoeven dat niet te zijn. De keuze voor 2 torens kan historisch, architectonisch, symbolisch, esthetisch of praktisch zijn.

Diverse kerken hebben een koepel. Dat is een gewelfvormige structuur die gebruikt wordt om ruimten te overdekken. Hoewel de koepel soms op de kerktoren staat, is dit geen torenspits. Wel kan er een torenspits op de koepel staan, zoals bij de Koepelkerk in Hoorn. De Basiliek van de H.H. Agatha en Barbara in Oudenbosch heeft de grootste koepel van Nederland en is 63 meter hoog. Het is een geschaalde kopie van de Sint-Pieter in Rome.

Veel kerktorens hebben op alle vier de zijden een uurwerk, zodat iedereen in de omgeving kan zien hoe laat het is. Daarnaast hangen er de nodige klokken in kerktorens die 'geluid' kunnen worden. Bij de eenvoudigste versie is er 1 klok, die op verschillende manieren geluid kan geven. Je kunt de klok 'luiden' door de klok heen en weer te bewegen, waardoor de klepel tegen de binnenwand van de klok slaat. Bij 'kleppen' hangt de klok stil en beweegt de klepel. Bij 'slaan' slaat een hamer tegen de buitenkant van de klok. Door meerdere klokken te plaatsen creëer je een muziekinstrument, een carillon, dat bespeeld wordt met een klavier door een beiaard. Als zo een melodie gespeeld wordt spreken we van 'beieren'. Nederland is het land met de meeste (190) carillons ter wereld. Het oudste, uit 1596 hangt in Monnickendam. Het grootste heeft 67 klokken en bevindt zich in de Grote Kerk in Dordrecht. Hoewel Kampen zich 'carillonstad' noemt, zijn er in Almere maar liefst 3 carillons (in de Goede Rede toren in Almere Haven, in de Lichtboogtoren in Almere Stad en in De Drieklank in Almere Buiten).

De Onze Lieve Vrouwetoren in Amersfoort (ook wel bekend als 'de Lange Jan') is het centrale punt van de Rijksdriehoeksmeting. Dat is een coördinatenstelsel om locaties in Nederland precies vast te leggen. Voor heel veel kerktorens zijn via driehoeksmeting de RD-Coördinaten in een xy-coördinatenstelsel bepaald (x is voor west-oost en y is voor zuid-noord). Het systeem wordt beheerd door het Kadaster en bestaat al sinds 1885.

Kerktorens zijn een specifiek onderdeel van Christelijke kerken. Katholieke en Protestantse kerken hebben geen specifieke torenkenmerken. Op de toren staat bij Katholieke kerken vaak een kruis of crucifix (een kruis met het beeld van Jezus).

Bij Protestantse kerken is dat vaak een haan (symbool van waakzaamheid en berouw; dient vaak ook als windwijzer, zie bv. de kerk van Oostvoorne), een leeg kruis of een ander symbool, zoals een zwaan bij Lutherse kerken en een houten huisje bij Doopsgezinden. Er is een bekend rijmpje over, al klopt dat niet altijd:

***Protestanten hebben een haantje.
Lutherse hebben een zwaantje.
Doopsgezinden een houten huisje.
Katholieken een kruisje.***

Hier zou je aan toe kunnen voegen: 'Moslims hebben een half maantje'. Binnen de Islam wordt het gebedshuis een Moskee genoemd. Vanaf het einde van de 7e eeuw werden bij moskeeën één of meerdere smalle torens gebouwd. Vanaf deze minaretten riep de muezzin de gelovigen vijf keer per dag op tot gebed. Het aantal minaretten hangt meestal af van de grootte van de moskee. Bij Turkse moskeeën zie je ronde minaretten, terwijl ze bij Marokkaanse moskeeën juist vierkant zijn. Meer bijzonder zijn spiraalvormige minaretten. Als kroon hebben minaretten vaak bolvormige versierselen, met daarop een maansikkel. Davoud Ermia en Con & Verdonck, bedrijven die handelen in Oosterse Tapijten, hebben een moskee met minaretten in hun frankeerstempel afgebeeld.

Stadhuistorens

Een 'belfort' lijkt wel op een kerk, maar is dat niet. Het is een middeleeuwse wachttoren met stormklok, die ook wel 'Hallentoren' wordt genoemd. Het enige belfort (de naam komt van bel en fort) in Nederland is te vinden in Sluis. Dit type torens werd in de zuidelijke Nederlanden vaak aan een stadhuis of aan een lakenhal gebouwd. In de toren werden de stadsklokken opgehangen. Op de vierhoekige toren staan vier uitgekraagde hoektorentjes. In de kelder van het gebouw bevonden zich vroeger het wapenarsenaal en de gevangenis. Het belfort van Sluis is nu in gebruik als museum.

In Toscane zie je in verschillende plaatsen karakteristieke torens bij publieke paleizen. Deze 'toscaanse torens' toonden de macht van het stadsbestuur. Bij het stadhuis van Hengelo staat ook zo'n vierkante toren. Hoewel deze toren pas 65 jaar geleden gebouwd is, werd de architect (Berghoef) duidelijk geïnspireerd door de Torre del Mangia in de Italiaanse plaats Siena. In de 59 meter hoge toren bevindt zich een carillon met 59 klokken. Op de uurwerken die ter hoogte van een bordes zijn aangebracht kun je zien hoe laat het is. Bij het beklimmen van de stadhuistoren kom je op de muurschilderingen tegen van de 'Witte Wieven'.

Kasteeltorens

Kastelen hebben vaak meerdere torens, die elk een eigen functie hebben. Voor de hand liggend zijn torens ter verdediging. Op dergelijke 'weertorens' of 'wachttorens' heb je naar alle kanten uitzicht over de omgeving, zodat je een vijand kon zien aankomen. Bij grotere kastelen staan dit soort torens vaak op meerdere hoeken. Deze torens hadden vaak hele smalle spleetramen. Daardoor stonden de boogschutters beschermd, maar konden ze zelf wel pijlen op de vijand afschieten. Het middeleeuwse kasteel Ammersoyen is later in gebruik geweest als klooster en tot de herindeling van de Gemeente Ammerzoden als Gemeentehuis.

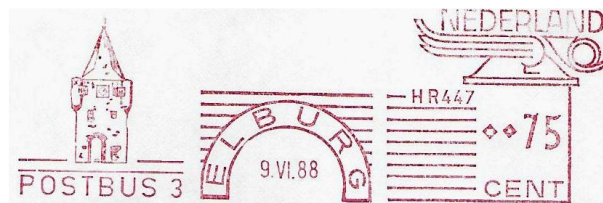
In de Middeleeuwen werden 'donjons' gebouwd. Dat waren zware versterkte woontorens met meerdere verdiepingen. Onderin waren kelders en bovenin woonde de kasteelheer met zijn familie. Die donjons werden soms op een 'motte' gebouwd, een heuvel die was opgeworpen met grond van een uitgegraven gracht eromheen. Kasteel Rosendaal heeft een grote ronde donjon met muren van 4 meter dik. Opvallend is wel dat de vertrekken in de donjon vierkant zijn!

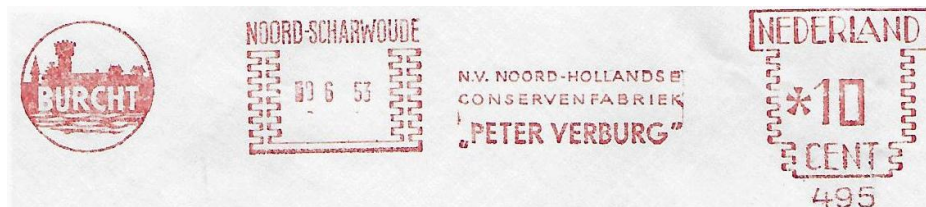
Later werden er rond de donjon verdedigingsmuren met borstwering en kantelen gebouwd, met op strategische plekken wal- of muurtorens. Verder waren er speciale traptorens met wenteltrappen om naar een andere verdieping te komen. Zo ontstond wat we nu een kasteel noemen. De donjon was binnen dat complex de plek die als laatste verdedigingsplek diende.

Boven de toegangspoort werden, ook ter verdediging, poorttorens gebouwd. Die kunnen onderdeel zijn van het kasteel, maar bijvoorbeeld ook van een stadsmuur, zoals in Elburg.

Een groot kasteel met meerdere torens liet ook zien hoe machtig en rijk de kasteelheer of de koning was. En hoe steviger of hoger de torens hoe meer kracht en onoverwinnelijkheid werd uitgestraald. Voor boeren werd het daardoor aantrekkelijk om zich in de buurt van het kasteel te vestigen en de bewoners van voedsel te voorzien. Een sterk kasteel wordt een 'burcht' of 'slot' genoemd. Als het kasteel geen woonfunctie heeft wordt van een 'fort' gesproken.

Uitkijktorens (Belvédères)

Sommige kastelen hebben een 'belvédère'. Dat is een toren die speciaal ontworpen is om te genieten van het uitzicht. Zo kijk je vanuit de belvédère van kasteel de Haar, het grootste en meest luxueuze kasteel van Nederland, over het landgoed Haarzuilens.

Bij het Arsenal, een museum en maritieme attractie in Vlissingen, staat sinds 1992 een 65 meter hoge uitkijktoren. Het Arsenal is inmiddels gesloten, maar vanaf de Arsenaltoren heb je nog steeds een prachtig uitzicht over Vlissingen en omgeving. Van de ruim 170 uitkijktorens in Nederland is de Euromast de hoogste en de bekendste.

De 185 meter hoge Euromast is gebouwd ter gelegenheid van de Floriade in 1960. Vanuit het restaurant op 96 meter hoogte kun je bij helder weer zo'n 30 km ver kijken. Boven het restaurant is in 1970 de spacetower gebouwd. Met de spacecabin, een glazen ronddraaiende lift, kom je tot 180 meter hoogte. En om u even op de hoogte te houden, de hotelsuites 'heaven' en 'stars' zijn de hoogst gelegen hotelkamers van Nederland!

Rijst echter wel de vraag waarom ze dit bouwwerk de Euromast i.p.v. de Eurotoren genoemd hebben. 'Euro' is verklaarbaar. De Euromast staat nabij de Europoort, aan de monding van het Europese marktgebied. Maar mast? Een mast heeft immers geen zelfdragende constructie en wordt ondersteund door tuien of spandraden. De Euromast heeft die niet en staat zelfstandig op een blok beton van 1.900.000 kg! Nou, het zit zo. De architect van de Euromast (Maaskant) liet zich inspireren door een mast op een schip, waarbij het restaurant het kraaiennest voorstelde. Hoewel het gebouw dus Euromast heet, is het eigenlijk een toren.

Radio- en televisietorens

Eenzelfde soort spraakverwarring heb je bij de Gerbrandytoren bij IJsselstein, die ook wel de 'zendmast Lopik' genoemd wordt (maar dat is onjuist, want die staat ongeveer een kilometer verderop en werd alleen gebruikt voor radiosignalen). Met 367 meter is het de hoogste constructie van Nederland.

In de winter wordt deze toren versierd met talloze lampjes en is dan 'de grootste kerstboom ter wereld'. Die lampjes hangen aan de tuidraden van de stalen zendmast. Die zendmast staat dan weer op een betonnen toren. Het is dus eigenlijk een mast die op een toren staat. Hieronder zie je de Gerbrandytoren duidelijk boven alles uitsteken.

De eerste twee radiotorens stonden in Hilversum en waren een donatie van Anton Philips aan de Hilversumsche Draadloze Omroep. Tussen de 60 meter hoge masten, die bekend stonden als de 'zingende torens', hingen de antennedraden, zoals te zien is in de afdruk van 426 hieronder.

Niet veel later komen er twee soortgelijke zendmasten in Huizen en een zendstation in Kootwijk. Vanaf 1935 wordt de zender in Hilversum 'Hilversum 1' en die in Kootwijk 'Hilversum 2' genoemd. Om de zendlocaties te verbeteren wordt de Nederlandse Omroep Zender Maatschappij (NOZEMA) opgericht. Hilversum 1 en 2 verhuizen niet lang daarna naar het nieuwe zenderpark in Lopik, waar 3 zendmasten zorgen voor een beter radiosignaal. In de jaren '50 is voor het uitzenden van radio- en televisiebeelden een veel hogere mast nodig. Deze wordt op een circa 100 meter hoge toren gemonteerd, en daarmee zijn we terug bij de Gerbrandytoren.

Deze toren is zeker niet de enige om radio- en televisiesignalen te verspreiden. In Nederland zorgen meer dan 250 grotere en kleinere zendmasten, zendtorens en straalverbindingstorens (zoals de Hemwegtoren) voor een goede ontvangst van beeld, geluid en gegevens in het hele land. Telecommunicatie verloopt tegenwoordig ook via satellieten, zoals in deze afdruk te zien is.

Vuurtorens

Ook de scheepvaart maakt tegenwoordig uiteraard gebruik van deze middelen. Maar dat kan pas sinds kort. Daarvoor werd gebruik gemaakt van vuurtorens. De bouw van vuurtorens is al bekend van meer dan 2000 jaar geleden. In Nederland verrezen de eerste vuurtorens in de late middeleeuwen, zoals de Brandaris op Terschelling (die later overigens nog twee keer herbouwd is). De Brandaris, die diende als markering naar de oude Zuiderzee, werd pas in 1835 een echte 'vuur'toren, omdat hij toen werd uitgerust met een draaiend olielicht met lenzen. Het 'vuur' zorgde ervoor dat vuurtorens ook 's-nachts nuttige bakens werden. Vuurtorens hielpen de scheepvaart bij de navigatie langs de kust. Zo konden schepen veilig langs ondieptes, klippen, rotsen, eilanden of smalle doorvaarten varen.

Een oude vuurtoren, zoals de Brandaris, is vaak vierkant. Modernere vuurtorens zijn vanwege de grotere stevigheid rond of conisch. Dat is handig voor gebouwen die langs de kust staan en veel te verduren hebben van golven en wind. De vuurtoren van Kijkduin is zestienzijdig, geheel van gietijzer, en daarmee niet alleen de zwaarste, maar ook de hoogste vuurtoren van Nederland. Deze 'Lange Jaap' weegt meer dan 500.000 kilo, is 63,45 meter hoog en het licht is op meer dan 50 km afstand zichtbaar.

Voor de scheepvaart is het niet alleen van belang om te zien dát er een vuurtoren staat, maar ook om wélke het gaat. Veel vuurtorens werden daarom beschilderd met kenmerkende strepen of patronen, zoals die in Breskens (zwart-witte strepen) en die in Haamstede (rode spiraalvormige banden). Aangezien je die 's-nachts niet ziet, hebben vuurtorens ook een uniek eigen flitspatroon, dat ook wel de 'karakteristiek' wordt genoemd. Zeelieden identificeren de vuurtoren dan aan de hand van de zgn. 'lichtlijst', waar alle karakteristieken in staan. Zo flitst de vuurtoren van Schiermonnikoog 4 keer, die van Ameland 3 keer en die van Borkum 2 keer per 20 seconden.

Hoe werkt nu zo'n vuurtoren? In de lantaarn (boven in de vuurtoren) staat een krachtige lichtbron. Tegenwoordig is dat een sterke elektrische lamp. Via een Fresnel-lens wordt het licht gebundeld en versterkt, zodat het verder reikt. Een draaimechanisme zorgt ervoor dat het licht steeds aan een andere kant zichtbaar is. Hiermee ontstaat ook het voor de vuurtoren unieke flitspatroon.

De vuurtoren van Westkapelle was oorspronkelijk de toren van de St. Willibrorduskerk. De toren is na een brand, waarbij de rest van de kerk verloren ging, omgebouwd tot vuurtoren. Daardoor staat deze vuurtoren aan de landkant van het dorp i.p.v. aan de waterkant. Deze 53 meter hoge vuurtoren wordt ook wel ‘het hoge licht’ genoemd. Bijzonder is ook dat deze vuurtoren samen met de vuurtoren ‘het lage licht’ een zgn. lichtlijn maakt richting het Oostgat, waarbij wit licht voor veilig vaarwater wordt afgewisseld met rood of groen licht aan weerszijden.

Veel vuurtorens zijn niet toegankelijk voor het publiek. De vuurtoren in Noordwijk is dat wel. Naast een prachtig uitzicht kun je genieten van veel wetenswaardigheden over de geschiedenis van deze vuurtoren. Zo werden er op deze plek al in 1444 vuren gestookt ter begeleiding van de scheepvaart. Voordat de huidige witte vuurtoren gebouwd werd stond er een houten vuurtoren. De Gemeente Noordwijk beeldt hem ondanks z’n 33 meter hoogte vrij onopvallend af.

Je gelooft het ‘anno nu’ natuurlijk niet, maar vroeger werden vuurtorens van hout gebouwd en werd er bovenop een vuur gestookt. Logisch dat ze nogal eens zijn afgebrand. Van de ‘Stenen Baak’, aan de Brielse Maas in Oostvoorne is bekend dat deze al in 1630 uit 180.000 bakstenen is opgemetseld. Met behulp van deze vuurtoren werden schepen veilig naar Brielle geloodst. De ‘Stenen Baak’ is één van de 23 ‘gedoofde’ vuurtorens. In Nederland zijn er nog 30 actief.

Uitkijktorens met een andere functie

Uitkijktorens waren er niet alleen voor het mooie uitzicht. Vanaf een toren kun je bijvoorbeeld ook gemakkelijk een brand in de omgeving opmerken. Met name in bosrijke natuurgebieden zijn daartoe brandtorens gebouwd. Tegenwoordig verdwijnen er steeds meer, want de branddetectie is overgenomen door vliegtuigen en signaleringstechnieken. De laatste brandtoren op de Veluwe staat bij het Rozendaalse Veld. Tussen 1949 en 1979 zat iemand daar in droge perioden op 134 m boven N.A.P. (daar is dat 34 meter boven het maaiveld) de omgeving af te turen met een verrekijker. Met een gradenboog werd de richting bepaald en er was een telefoonlijn om een brand te melden. Nadat een sloopdreiging was verijdeld en een grondige renovatie was afgerond, is deze brandtoren nu een toeristische trekpleister en wordt hij jaarlijks door zo'n 30.000 mensen bekeken.

Een andere bekende brandtoren is de in 1905 gebouwde 32 m hoge toren op het landgoed 'De Utrecht' bij Esbeek. Dit landgoed is genoemd naar de gelijknamige levensverzekeringmaatschappij, die daar vanaf 1898 de heidevelden ontgon en er bos aanplante voor de mijnbouw.

De 'hoogste' houten 'brandweertoren' die uit één stuk hout is opgetrokken is de 70 jaar geleden gebouwde en 22 meter hoge toren in het natuurgebied Herperduin bij Berghem. Daar hielden brandweermannen de omringende natuur in de gaten. De toren staat bekend als 'De Havik' en wordt momenteel gebruikt voor het spotten van vogels.

Jachtopzieners gebruikten uitkijktorens om wild te kunnen waarnemen zonder dat het wild daar iets van merkte. Deze eenvoudige torentjes, die 'hoogzit' genoemd worden, bestonden vaak uit niet meer dan een ladder en een zitplaats en hadden soms een mobiel onderstel. Vanaf tientallen 'luchtwachtorens' werd tijdens de koude oorlog door het Korps Luchtwacht dienst (KLD) naar vijandelijke vliegtuigen gespeurd die onder de radar-hoogte vlogen. In die tijd konden snelle laagvliegende vliegtuigen nog niet door de radarsystemen opgemerkt worden. Er waren 138 luchtwachtorens in Nederland die speciaal voor dit doel gebouwd waren. De bouw van de 4 tot 32 meter hoge luchtwachtorens werd uitbesteed aan de firma Schokbeton.

De torens werden gebouwd met betonraten van een standaardafmeting (1,14 m), en het type toren werd aangeduid met de hoogte ervan in centimeters. Daarbovenop stond dan nog een platform van 3 x 3 meter met een borstwering van anderhalve meter. Ze werden volgens goed militair gebruik ‘gecamoufleerd’ geplaatst bij een bosrand.

Vanaf de luchtwachttoeren in Linne is het enige vijandige vliegtuig ooit gespot. In 1958 werd daar een Russisch vliegtuig gezien dat na deelname aan een Franse vliegshow van z'n koers was afgeweken om stiekem wat grensgebied te fotograferen. Tien luchtwachttorens zijn overgedragen aan de Bescherming Bevolking, die ze nog een aantal jaren heeft gebruikt om een inslag van een atoombom te lokaliseren. Om die reden werden er daarom ook schuilkelders bijgebouwd.

Er zijn nog zo'n 20 luchtwachttorens te bewonderen in Nederland, zoals deze bij Schoonebeek. Het gaat om een raatbouwtoeren 'type 10,50'. De destijds als camouflage aangeplante populieren zijn inmiddels hoger dan de toren!

Verkeerstoren

Er zijn ook nog andere torens van waaraf naar vliegtuigen wordt gekeken. Deze 'verkeerstoren' heeft echter een ander doel. Luchtverkeerstorens (ook wel controletorens genoemd) worden op vliegvelden gebouwd en geven de luchtverkeersleiding een panoramisch uitzicht over de luchthaven. Zo hebben ze goed zicht op alle opstijgende, landende en taxiënde vliegtuigen, waardoor deze zich veilig en efficiënt kunnen verplaatsen op de luchthaven.

De eerste verkeerstoren op Schiphol is in 1928, met het oog op de Olympische Spelen in Amsterdam, in gebruik genomen. In 1952, 1967 en 1991 zijn nieuwere verkeerstorens gebouwd. Schiphol heeft 2 actieve verkeerstorens: een grote toren op Schiphol-Centrum en een kleinere bij de polderbaan. De vroegere hoofdverkeerstoren dient nu als reserve. In de grote Schipholtoren doen maximaal 15 luchtverkeersleiders op 90 meter hoogte hun werk. Ook andere luchthavens, zoals Rotterdam The Hague Airport, Eindhoven Airport en Maastricht Aachen Airport hebben verkeerstorens. Tegenwoordig wordt via remote tower technologie en een cameramast de luchtverkeersleiding steeds vaker op afstand uitgevoerd, waardoor een fysieke toren overbodig wordt.

FRANKEERSTEMPEL.NL

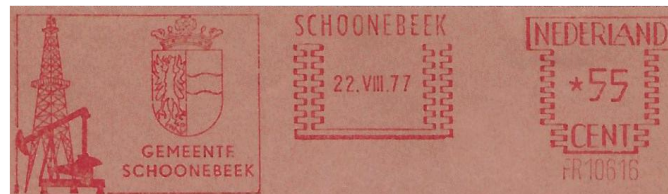
Industriële torens

In de industrie wordt gebruik gemaakt van diverse soorten torens. Een bekende is de boortoren. Het lijkt misschien onlogisch, maar je hebt een boortoren nodig om olie en gas op te sporen en te winnen. Boortorens op zee worden zowel op vaste booreilanden geplaatst als op al dan niet aan de zeebodem verankerde drijvende boorplatforms. De Nederlandse Aardolie Maatschappij gebruikt in Nederland boortorens om naar aardgas te boren. Hoewel je zou denken dat er in Nederland geen gas meer gewonnen wordt, is niets minder waar. De gaswinning uit het grote 'Groningenveld' is inderdaad gestopt, maar er wordt nog steeds gas gewonnen uit tientallen kleinere gasvelden, verdeeld over 6 provincies en daarnaast op de Noordzee en de Waddenzee.

Op zoek naar olie boorde de NAM in 1948 in Coevorden met een 45 m hoge boortoren het eerste gasveld aan toen ze op zoek waren naar olie. In die tijd was aardgas een bijproduct en wist men nog niet goed wat ze ermee moesten doen. Door het initiatief van Theo Thijssen en de door hem opgezette gasfabriek werd Coevorden in 1951 de eerste aardgasgemeente in Nederland.

Voordat olie gewonnen kan worden moet er eerst een boortoren gebouwd worden, waarna met een lange boor een diep boorgat in de aarde geboord wordt. De boor zit aan een boorstang, die steeds verlengd wordt. Om de boorkop te koelen, de druk te beheersen en boorgruis af te voeren, wordt gebruik gemaakt van boorspoeling. In het boorgat wordt een stalen buis geplaatst en de tussenruimte wordt opgevuld met cement. Als de olie niet spontaan de grond uit spuit, wordt deze opgepompt met ja-knikkers, stoom- of gasinjectie (die de druk verhogen) en krachtige pompen. De Gemeente Schoonebeek beeldt een boortoren en een ja-knikker af.

Ik weet niet hoe het bij u zit, maar ik kon me bij een 'kraaktoren' niet direct een voorstelling maken. Toch heb je die nodig om de lange koolstofketen in je zojuist gewonnen aardolie te splitsen in kleinere moleculen om bruikbare brandstoffen, plastic en andere nuttige chemicaliën te maken. Dat proces wordt in de chemie 'kraken' genoemd, en dat gebeurt dus in een kraaktoren.

FRANKEERSTEMPEL.NL

Je kunt thermisch kraken (via verhitting) of katalytisch kraken (met een katalysator). Het kraakproces vindt plaats in een kraakfornuis in een raffinaderij. In een destillatietoren worden de stoffen op grond van hun molecuulgewicht gescheiden, zodat LPG, benzine, kerosine, diesel en stookolie afgetapt kunnen worden.

Bij de raffinage komen schadelijke rookgassen vrij, en die moeten uiteraard afgevoerd worden. Daarvoor wordt gebruik gemaakt van een schoorsteen, waarbij de rookgassen op grotere hoogte worden uitgestoten. Wie een open haard heeft kent het fenomeen van 'trek'. Eén van de principes is dat warme lucht opstijgt (door een lagere dichtheid) en de rookgassen meezuigt: het schoorsteeneffect. Het andere principe is het luchtdrukverschil tussen beneden en boven.

Fabrieksschoorstenen zijn op zichzelf staande slanke verticale en veelal ronde constructies die wellicht ook de naam 'rooktoren' meegekregen hadden kunnen krijgen. Men heeft echter gekozen voor 'schoorsteen', een pijp of afvoerbuis (schoor) van steen. De eerste schoorstenen verrezen al rond 1200, maar werden vooral populair toen de met steenkool gestookte stoommachine was uitvonden. De schoorstenen zorgden voor minder rookoverlast in de stad.

De hoogste schoorstenen van Nederland staan bij Shell Pernis. In 1968 vervingen deze twee schoorstenen van meer dan 200 meter hoog, 21 kleinere schoorstenen. Ze hebben een stalen binnenpijp met een diameter van 8 meter en een buitenschacht van gewapend beton. Daarin zitten trappen en een lift.

Een rokende schoorsteen werd tijdens de industriële revolutie gezien als een goed teken. Als de schoorsteen niet rookte was dat een teken van crisis en werkloosheid. Tegenwoordig heeft een rokende schoorsteen een negatief imago vanwege klimaatverandering.

Overigens bestaan er tegenwoordig ‘smogtorens’. Deze gigantische luchtreinigers van 20 meter hoog, pakken via filters de luchtvervuiling in steden aan. De eerste ‘smogvrije toren’ (zoals ze eigenlijk genoemd zouden moeten worden) ter wereld staat sinds 2015 in Rotterdam.

Met name de oudere energiecentrales hadden schoorstenen, zoals deze van het Gemeentelijk Energie Bedrijf in Dordrecht. Ik woonde er vroeger vlakbij in de buurt en heb nog gezien hoe de schoorstenen keurig ‘in lijn’ werden opgeblazen. Zo is het veel schoorstenen vergaan.

Om overtollige warmte van industriële processen af te voeren wordt water gebruikt. Dat water wordt door middel van verdamping in een koeltoren koeler gemaakt. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een circulatiesysteem, waarbij het water opwarmt in het proces en afkoelt in de koeltoren. Op die manier kan het proces ongestoord verder gaan.

Het klinkt misschien raar, maar je hebt droge en natte koeltorens. Bij de natte koeltorens staat het warme water in direct contact met de lucht, waardoor het verdampt. Bij de droge wordt het water door buizen geleid, waarbij het door de lucht die erlangs stroomt afkoelt. Daarbij wordt gebruik gemaakt van zowel natuurlijke als mechanische ‘trek’. In de afdruk van de NV NEBAM zien we o.a. een berg kolen en 2 dampende koeltorens.

Iedereen kent wel de koeltorens bij energiecentrales, maar ze worden ook gebruikt bij chemische fabrieken en veelvuldig (vaak zijn ze dan veel kleiner en soms onherkenbaar in het gebouw weggewerkt) bij ziekenhuizen, kantoorgebouwen en andere grote gebouwen. In het logo van de Staatsmijnen zijn de Van Itersonkoeltorens (genoemd naar de ontwerper van deze hyperboloïde torens) van de Staatsmijn Emma afgebeeld. We zien deze terug in diverse frankeerstempels.

Bij de mijnen was nog een toren nodig, namelijk de schachttoren. De hoogste (63 m) stond in Treebeek bij de Staatsmijn Emma. Bij Spekholzerheide werden in totaal 5 mijnschachten afgediept in de grond van de mijnconcessies 'Willem' en 'Sophia'. Elke mijnschacht had een schachttoren om mijnwerkers, machines en materialen omlaag, en de kolen omhoog te vervoeren. Boven in de schachttoren bevond zich een ophaalmechanisme, meestal een grote schijf, waar de ophaalkabels van de kooiliften overheen liepen.

De schachttoren van de mijn Willem Sophia is afgebeeld in bovenstaand frankeerstempel. Na het sluiten van de mijnen zijn veel van de bijbehorende schachttorens en koeltorens gesloopt.

Turftoren

Voordat kolen, olie en gas als brandstof gebruikt werden, stookte men hout of turf. Turf is gedroogd organisch veen. Veen bestaat uit gedeeltelijk verteerde plantenresten en is in veel moerassige gebieden in Nederland 'gestoken' en daarna gedroogd. Een hoopje gestapelde turf van 125 cm hoog en 80 cm breed (met tussenruimtes voor de wind) werd een 'steupel' of 'fume' genoemd. Op de plek waar gedroogde turf werd aangevoerd (vaak met turfschuiten) werden turftorens gebouwd. Dat waren geen torens die van turf gebouwd werden, maar stenen torens in de stadsverdediging waarin turf werd opgeslagen. Een van de bekendste turftorens stond in Groningen.

Er is geen afbeelding van, want hij werd in 1551 al afgebroken. De Turftorenstraat (die eindigde bij de turftoren) herinnert wel aan deze toren en in die straat woont een gebruiker van een frankeermachine!

[Jan Willem Jansma]

Toverstokje

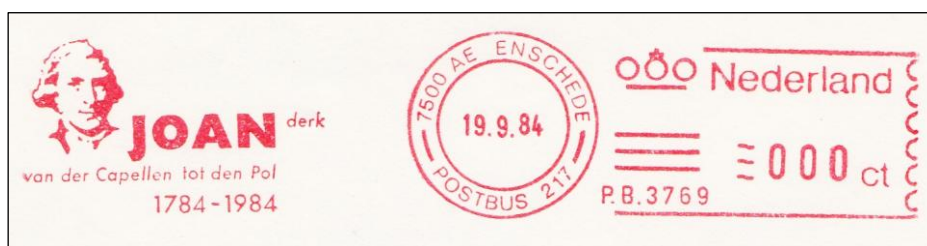
Stoker BV is gevestigd aan de Noordstraat 25 in Baarn, zo lezen we in het datumstempel. In het reclamestempel zien we een kabouter op een vliegend tapijt, die met zijn toverstokje het adres veranderd heeft in Noorderstraat 25! Maar goed ook, want Baarn heeft helemaal geen Noordstraat. Toch is het bewuste datumstempel meer dan 10 jaar in gebruik gebleven.

[Jan Willem Jansma]

Joan Derk van der Capellen tot den Pol

In een doos stempels kwam ik bijgaande 0-afdruk tegen

Een fraaie afdruk, maar wie was deze man en waarom dit stempel?

Om met het laatste te beginnen: PB 3769 was van 1977-1986 in gebruik bij de 'Technische Hogeschool Twente', nu 'University of Twente', zoals onze catalogus laat zien.

PB 3769

- * Keuzestempels:
- * **Technische Hogeschool Twente**
- A - B/a ENSCHEDE POSTBUS 217 7500·AE.....A 0677 j
- 1 (vignet, letters: **THT**)..... A 0478-0383 j
- B - B/a 7500 AE ENSCHEDE POSTBUS 217..... A 0784-0486 j
- 1 (vignet, letters: **THT**)..... A 1083-0885 j
- 2 **Open Dag THT 22 sept. Van 09.30 tot 16.00 uur Inl. tel. 892211**A 0984 j
- 3 (buste) **JOAN derk van der Capellen tot den Pol 1784-1984** A 0984-1084 j
- 4 **25 JAAR UNIVERSITAIR ONDERWIJS IN TWENTE THTWENTE 1961/1986** A 0286-0486 j

Die hogeschool werd op 14-9-1964 geopend als derde Technische Hogeschool in Nederland. Er begonnen toe zo'n tweehonderd studenten waaronder vier meisjes (sic!).

Sinds 1986 voerde de THT de naam 'Universiteit Twente', zoals ook uit onderstaand stempel blijkt. Vanaf 2020 is Engels de officiële voertaal op de universiteit en heet die daarom 'University of Twente'. Maar in 1989 staat er dus nog 'Universiteit Twente' en afficheert zij zich als 'universiteit voor technische en maatschappijwetenschappen'. En dat laatste brengt ons dan bij Joan Derk.

Op 21 september 1984 vierde de Technische Hogeschool Twente haar 4^e lustrum [20-jarig bestaan] met een symposium onder de titel: 'Democratisering 200 jaar na Joan Derk: de burger tussen vrijheid en gezag'. Vandaar dat het frankeerstempel maar kort gelopen heeft: in september en oktober van dat jaar. Het symposium werd georganiseerd door de Onderafdeling Bestuurskunde in samenwerking met de Culturele Raad Overijssel.

Wie was nou die Joan Derk baron van der Capellen tot den Pol? Vorig jaar verscheen er een interessante biografie over hem, geschreven door de bekende historicus Luc Panhuysen.

Joan werd geboren in Tiel op 2-11-1741 en stamde uit een oud Gelders geslacht. Hij studeerde rechten in Utrecht en raakte er van overtuigd dat de Nederlandse politiek eens flink moest worden opgeschud. Dat wilde hij van binnenuit doen en daartoe moest hij lid zien te worden van de Ridderschap, want dat vertegenwoordigde de adel in de Staten. Maar dan moest je wel een 'riddermatig goed' bezitten, want daar was stemrecht aan verbonden. Zo'n goed had hij niet. Hij kocht een havezate, maar ook dat was nog niet voldoende. Uiteindelijk lukte het hem via prins [stadhouder] Willem V om in de staten te komen.

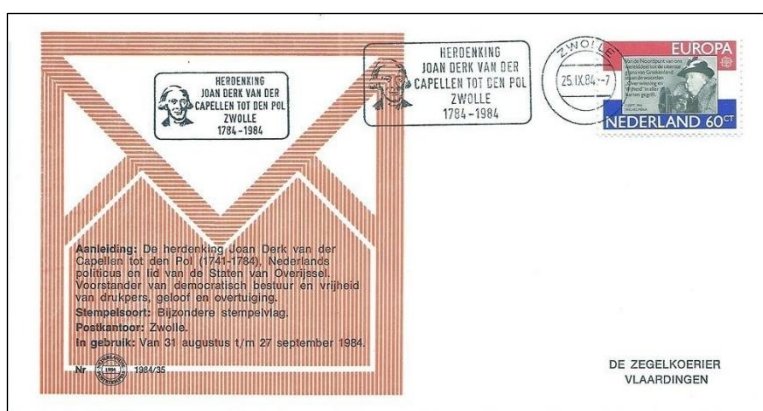
Hij maakte zich niet geliefd bij de adel [en de prins], maar wel bij de gewone man. Hij verzette zich tegen de 'drostendiensten' die nog uit de Middeleeuwen stamden en die inhielden dat de boeren in Overijssel tweemaal per jaar verplicht voor de adel moest werken; een vorm van slavernij vond men toen ook al. Het lukte Van der Capellen om deze diensten afgeschaft te krijgen.

FRANKEERSTEMPEL.NL

Het meest bekend werd hij met het pamflet 'Aan het volk van Nederland'. Het verscheen anoniem in de nacht van 25 op 26 september 1781 en pas honderd jaar later kon met zekerheid aangetoond worden dat hij de schrijver ervan was. Met dit pamflet, dat zich richtte tegen de Oranje-aanhangers, gaf hij de patriottenbeweging een flinke start. Er werd gepleit voor politieke hervormingen en meer democratie door grotere invloed van de burgers.

Hij speelde ook een grote rol bij het erkennen van de Verenigde Staten van Amerika; Nederland was officieel het tweede land dat Amerika erkende. Officieus waren we zelfs het eerste land door een kanonschot ter verwelkoming van een Amerikaans schip bij Sint Eustatius. Zie het boek van Barbara W. Tuchman hierover: 'Het eerste saluutschot. De Amerikaanse vrijheidsstrijd en de Republiek'.

Op 6-6-1784 overleed Joao van der Capellen te Zwolle. Dat bracht een bedrijf in Vlaardingen op het idee om aldaar een bijzondere stempelvlag te laten afdrucken. Hij werd begraven te Gorssel, maar in 1788 werd zijn graf door Oranjegezinden compleet opgeblazen. Zijn stoffelijke resten waren al eerder in veiligheid gebracht.

[Gerard Straathof]

Koleman?

FRANKEERSTEMPEL.NL

Hoe moeilijk kan het zijn een adres correct te schrijven naar een bedrijf waarvan de post was afgestempeld met frankeer-machine HR 8132, die rond de eeuwwisseling bij de firma Koeleman in Ter Aar in gebruik was? Ongetwijfeld had men bovendien nog een briefhoofd waarin het kantooradres stond, Smidskade 10, 2461 TR, Ter Aar.

De postbedrijven hadden verder geen probleem met de adressering; aan het land van bestemming en 'n postcode heeft men al genoeg. Dus waar zeuren we over? De foute achternaam? Op welke locatie te bestellen? De plaatsnaam niet correct geschreven of het ontbreken van de AA in 'n postcode? De afzender Natco Foods is een Britse importeur die in het 'delicatessensegment' van de levensmiddelen handelt. Het bedrijf importeert hoogwaardige producten uit vele landen wereldwijd en levert aan supermarktketens en de groothandel in het Midden-Oosten, Noord-Amerika en Europa. De firma Koeleman leverde dus producten aan een gerenommeerd bedrijf, hetgeen een gevolg was van de goede naam die men had met de producten als augurken en appelmoes.

De firma Koeleman werd in 1916 opgericht, als groentenzouderij, door de 18-jarige Kees Koeleman. Rond 1900 werd in de streek ten noorden van Leiden veel tuinbouw gepleegd, met vele steden in de omgeving als afzetgebied. En zo verbouwde de tuinders vooral bonen, augurken en zilveruitjes tussen de woonkernen (De Veen Roelofarendsveen) en Aardam.

Naarmate de seizoenteelt in de streek meer produceerde dan dat er werd afgenomen, begon men met het conserveren van een deel van de geogste tuinbouwproducten. In een later stadium kon het dan alsnog op de markt worden gebracht.

Het goedhouden gebeurde vooral door het inzouten van de tuinbouwproducten, waarbij pekewater in oude wijnvaten het procedé was. Deze manier van conserveren was tot in de vijftiger jaren van de vorige eeuw de meest gebruikte. Daarna kwam het inleggen in azijn in

zwang en vervolgens de betere versies van de weckmethode waarbij een glazen pot met het product wordt verhit en dan meteen luchtdicht afgesloten. Bij afkoelen trekt de pot dan vacuüm.

De vinding van conserveermiddelen maakte

daarna bijna alles mogelijk qua houdbaarheid, maar gelukkig beseffen we inmiddels wel dat teveel E-nummers in het eten ook niet alles is.

De firma Koeleman was vooral geliefd door zijn augurken en appelmoes en er moet een tijd geweest zijn dat bij velen wel een product van hen in huis was.

FRANKEERSTEMPEL.NL

Het ging de bedrijfstak goed en saneerde zichzelf, zodat er nog een viertal grotere spelers overbleven. In de jaren negentig investeerden de bedrijven in nieuwe productielijnen en werden de oude machines aan het buitenland verkocht. Hierdoor werd de concurrentie wel in huis gehaald en dit, tezamen met het verdwijnen van tuinbouw in eigen omgeving, zorgde ervoor dat de conservenindustrie in Ter Aar inmiddels verdwenen is.

Koeleman trok er in 2006 zelf de stekker uit en vroeg faillissement aan. Wat blijft zijn de herinneringen en dat dit er vele zijn mag blijken uit de aandacht die het museum van de Cultuur Historische Vereniging in Ter Aar aan dit bedrijf besteedt.

In 2008 besteedt het Vakblad voor de voedingsmiddelenindustrie (Elsevier) nog aandacht aan het bedrijf:

Consument mist Koeleman appelmoes

GIESSEN - De appelmoes van Koeleman wordt gemist. Op diverse internetfora blijkt dat consumenten het betreuren dat nieuwe eigenaar Neerlands Glorie de appelmoes uit het schap heeft gehaald. Tot overmaat van ramp gaat ook de light appelmoes verdwijnen.

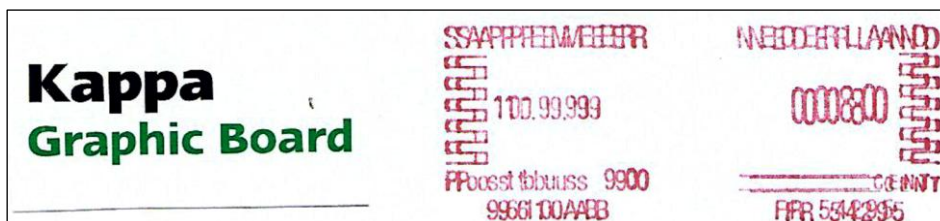
Conservenfabrikant Koeleman ging 1,5 jaar geleden failliet. De merknaam werd overgenomen door Neerlands Glorie, dat vooral geïnteresseerd was in het tafelzuur van Koeleman, legt directeur Michel van Ginkel van Hak uit, eveneens onderdeel van Neerlands Glorie. De appelmoes-business van Koeleman was volgens hem niet rendabel.

Samen met de merknaam nam Neerlands Glorie een deel van de verplichtingen van Koeleman over. Om die reden levert Koeleman tot die contracten aflopen nog wel light appelmoes. Verder wordt de light appelmoes niet meer geproduceerd.

[Pieter Bosman]

Bevingen

Door de gaswinning heeft Groningen sinds 1991 last van honderden aardbevingen. De kracht ervan varieert. De zwaarste aardbeving tot nu toe had een kracht van 3,6 op de schaal van Richter. Ook de Gemeente Hoogezand-Sappemeer ligt in het Groningse aardbevingsgebied. Misschien is onderstaande afdruk uit Sappemeer (FR 54295) gemaakt tijdens één van deze bevingen....

[Jan Willem Jansma]

FRANKEERSTEMPEL.NL